

ЛІТАРАТУРА і МАСТАЦТВА

ОРГАН САЮЗА СОВЕЦКІХ ПІСЬМЕННІКАЎ БЕЛАРУСІ І ЎПРАУЛЕННЯ ПА СПРАВАХ МАСТАЦТВА ПРЫ СНК БССР

НЯХАЙ ЖЫВЕ ЎСЕНАРОДНАЕ СВЯТА ВЫЗВАЛЕННЯ!

Дзень урачыстасці

3 ліпеня 1944 года войскі Першага і Трэцяга Беларускіх фронтаў пад камандаваннем Маршала Савецкага Саюза К. Ракасоўскага і генерала арміі І. Чарняхоўскага вызвалілі сталіцу нашай рэспублікі—Мінск. У сваім імклівым наступленні, выконваючы сталінскі стратэгічны план, сакрушальным ударам яны знішчылі дзесяткі варожых дывізій і на працягу месяца ачысцілі беларускую зямлю ад нямецка-фашысцкай навалы.

Прайшоў год! Прайшоў год творчай працы, барацьбы, перамогі і аднаўлення...

Цяжкія страты нанеслі гітлераўскія вылюдкі народнай гаспадарыні Беларусі і ў тым ліку беларускаму мастацтву. За змрочныя часы свайго чорнага панавання яны разбурылі амаль усе будынкі тэатраў і музычных школ, бібліятэкі і музеі, разбурылі філармонію, карцінную галерэю, кансерваторыю, разрабавалі або знішчылі ўсю іх маёмасць і каштоўнейшае абсталяванне.

Але, як фашыстам не ўдалося пакарыць савецкі народ, так не ўдалося ім дарэшткі знішчыць шматляковыя здабыткі нашай культуры.

Беларускі народ пры дапамозе брацкіх народаў Савецкай дзяржавы адстаяў свае права на жыццё, працу, творчасць і свабоду. Работнікі мастацтва, як верныя сыны народа, разам з усім народам, па закліку вялікага Сталіна ўзяліся на барацьбу з акупантамі. Адны са зброяй у руках, у рэдах Чырвонай Арміі, у партызанскіх атрадах білі ненавіснага ворага, другія—палымінай песняй, баявым вершам, гарачым словам натхнялі чырвонозорных воінаў на фронце, працаўнікоў заводаў і наліў у тылу на падвэг, клікалі іх на пераможнае змаганне.

За незабыўныя гола Айчынай вайны творча ўзможылі і загартаваліся нашы пісьменнікі, мастакі, кампазітары і акторы.

Высокія ўзоры сапраўды мастацкага слова далі нам беларускія паэты, празаікі і драматургі. Цудоўныя вершы трыбуна-песняра Янкі Купалы, шырокавядомыя творы Якуба Коласа, Аркадзя Куляшова, Максіма Танка, Пятруся Броўкі, Пятра Глебкі, Пямена Панчанкі адгравалі выключную ролю ў развіцці партызанскага руху на Беларусі, дапамагалі здабываць перамогу. Апаўднёваны Міхась Лынькоў і Кузьмь Чарнага, п'есы «Выпрабаванне агнём» і «Мілы чалавек» Кандрата Крапівы, драма «Заложнік» Алеся Кучара з'явіліся будынім укладам у скарбніцу беларускай мастацкай прозы і драматургіі.

Выдатныя музычныя творы—оперы, кантаты, сімфоніі, рамансы і песні напісалі кампазітары: А. Багатыроў, Я. Цікоцік, М. Аладуў, Р. Пукст, Д. Лукас, І. Любан і др.

Плэіна прапавалі скульптары і мастакі Беларусі. Свае творчыя дасягненні яны дэманстравалі яшчэ ў 1944 годзе на Маскоўскай выставі, прысвечанай 25-годдзю БССР. Звыш двухсот работ прадставілі беларускія мастакі на выставку пейзажа, якая адкрылася ў чэрвені месяца гэтага года ў памяшканні

Дома Чырвонай Арміі ў Мінску. Ідэя падрыхтоўка да адкрыцця сталінскай кар'яўнай галерэі, ствараюцца палотны і скульптуры да Усеагульнай выставы «Перамога», робяцца праякты помнікаў выдатным сынам беларускага народа.

Дзяржаўны ордэн Леніна Тэатр оперы і балета пасля вызвалення Беларусі паказаў мінскаму глядачу арыгінальную беларускую оперу «Алеся» і дзве класічныя оперы. Паспяхова набліжаецца да канца работа над балетам «Арлекінада» і операмі «Кармэн», «Яўген Анегі» і «Ручыцка».

Нашы драматычныя тэатры імені Янкі Купалы, імені Якуба Коласа, Рукі драматычнага тэатра, тэатра музычнай камедыі, пераадоўляючы цяжкія пачаткі вайны і першыя крокі аднаўлення, ужо стварылі рад цікавых новых спектакляў. Удасканалі і адшліфавалі свае спецыфічнае майстэрства народныя артысты ССР Л. Александровская, народныя артысты Беларусі: Г. Глебаў, І. Балочнін, І. Ждановіч, П. Малчанюк, Ул. Уладзімірскі, А. Ільінік, М. Дзяніскаў, А. Арсенка, З. Васільева, Р. Млодэк.

У рэспубліцы адноўлены і працуюць дванаццаць тэатраў, два ансамблі песні і танца, квартэт цымбалістаў, джаз-аркестр, этнаграфічны хор, некалькі канцэртна-эстрадных груп.

Аднаўляюцца і папаўняюцца кніжныя фонды бібліятэк—гэтых скарбніц чалавечай думкі, дасягненняў і вопыту. Занава створаны музеі гісторыі Вялікай Айчынай вайны, музей Янкі Купалы ў Мінску і дзесяткі музеяў у абласных гарадах рэспублікі.

Так, мінулы год быў годам перамогі і аднаўлення, годам урачыстасці і славы!

І цяпер, калі найвялікшая ў гісторыі чалавецтва перамога дасягнута і выразна вызначана ведучыя абрысы сонечнага будучага, хочацца з папанай, у зымным наклоне сціліць сваю галаву перад геніем нашага правадыра, чыё імя з глыбокай удзячнасцю вымаўляюць народы цэлага свету,— перад геніем вялікага Сталіна. Яго гераізм і крышталёнае сумленне, яго воля і непарушная вера ў сілы народа, яго беззаставеснае служэнне Радзіме былі для савецкіх людзей вялікім узорам, што паддзяляраў іх сілы, натхняў на подвэг. Яго мудрасць і прадбачлівасць, яго выдатнейшы ваенны талент палкаводца забяспечылі ваенна-эканамічнаму магучасцю нашай краіны і разгром нямецка-фашысцкіх зграй.

І ў смяротны бой, і на гераічную творчую працу савецкі чалавек заўсёды ішоў і пойдзе, несучы ў сваім сэрцы каштоўнейшы скарб,—вобраз любімага і дарагога настаўніка і бацькі.

Асабістае волят самаафярнай працы нашага народа ў год вайны, адлюстравана ў сваёй творчасці гераізм і веліч падвэг ваеннага часу і мірных дзён аднаўлення, паказаны ператварэнне сталінскіх ідэй у матэрыяльную сілу—вось блазгародныя задачы, што стаяць перад работнікамі мастацтва і літаратуры. Мужны савецкі чалавек з вобразам Сталіна ў сэрцы павінен стаць героем нашых твораў.

Пімен Панчанка

МАЯ ГЕАГРАФІЯ

Географі! Кіньце старыя падручнікі На сметні ці ў печ. Вы памала наблыталі. Усё перайначана і перакручана У вашай навуцы вялікімі бітвамі.

Крытычна пара навуковую спадчыну Усю перагледзець. Памылікі засведчу я... Вайна нанялася ў мяне за выкладчыцу, І стаў на вайне я выдатным даследчыкам.

Не раз па-пластунску па нівах мы поўзлі, Рукамі абмацвалі купіну кожную. Размову з дубамі вяді і барозамі, Выптывалі праду ў багнаў і пожніну мн.

Сівяражасце вы: На Палесці, на Піншчыне— Тарфяныя залежы для прамысловасці. А мы адшукалі пад папаліччамі Нанавісці залежы ў гэтай мясцовасці.

Вы нудна пісалі пра нашы паселішчы: «Стальць калі рэк, на пагорках, пад сонейкам...» А думалі вы, што народ пераселіцца У пушчы глухія, гаі і сасонікі?

Зігнаў ён пажарам багачце нажытае, Быў сыты не хлебам, не салам, а помстаю. Аблавай на фрыца хадзіў ён і літарам Вучыў дзетвару на паперы бароставай.

Паказвалі нам на Дзвіну і Дняпро вы: Напоўнены рэкі дубамі і вязамі. А сёння плавучы не барвенні, не дровы— Платы мёртвых фрыцаў, жалезам павязаных.

А прыпяць? Па вашаму — ніхая, прасная, Дзе рыбы і нічы гарды спрасаваны. А ў прыпяці вусны пясчаніцы трысулі Ад смэглі. І просіць вады непрасоленай

Яна галасамі засмяглымі кнігавак. Тут слёзы сцякалі. Хто раз тут памыцеца, Таго галава белай соллю пакрыецца,— І гэта занесі патрэбна ў кнігу вам.

Хадзіла легенда, што край наш не славіцца Вулканамі грознымі, Землетрасеннімі. Спыймаць у немцаў—яны вам прызнаюцца, Як трэсла зямля іх начмі асеннімі.

Зямля іх усюды глытала правадзімі, Гарачай лавінай зямля залівала іх. Яны ад адчаю не раз тут слязу лілі І лепш-бы згадзіліся жыць на Везуіі.

На картах рудых, недакладных ад старасці, Абшар пад пясок ці траву заштрыхованы

Змяніце! Цяпер тут басконцы зараслі Крыжоў, пад якімі тэўтоны пахованы.

Пакуль будучы новыя кнігі напісаны І новыя карты даставіць па плану вам— Чытач, я знаёмлю з агульным рысамі Маёй геаграфіі, створанай навава.

УКАЗ

ПРЭЗІДЫУМА ВЯРХОЎНАГА СОВЕТА СССР
Аб прысваенні Вярхоўнаму Галоўнакамандуючаму ўсімі ўзброенымі сіламі СССР СТАЛІНУ Іосіфу Вісарыёнавічу вышэйшага воінскага звання — Генералісімус Савецкага Саюза.
Вярхоўнаму Галоўнакамандуючаму ўсімі ўзброенымі сіламі СССР СТАЛІНУ Іосіфу Вісарыёнавічу прысвоіць вышэйшае воінскае званне — ГЕНЕРАЛІСІМУС СОВЕЦКАГА САЮЗА.
 Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР М. КАЛІНІН.
 Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР А. ГОРКІН.
 Масква, Крэмль, 27 чэрвеня 1945 г.

УКАЗ
 Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР
Аб прысваенні звання Героя Савецкага Саюза СТАЛІНУ Іосіфу Вісарыёнавічу

Узначаліўшаму Чырвонай Арміі ў цяжкія дні абароны нашай Радзімы і яе сталіцы Масквы, з выключнай мужнасцю і рашучасцю кіраваўшаму барацьбой з гітлераўскай Германіяй, Маршалу Савецкага Саюза Сталіну Іосіфу Вісарыёнавічу прысвоіць званне **Героя Савецкага Саюза** з уручэннем ордэна Леніна і медалі «Залотая Звезда».

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР М. КАЛІНІН.
 Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР А. ГОРКІН.
 Масква, Крэмль.
 26 чэрвеня 1945 года.

УКАЗ
 Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР
Аб узнагароджанні ордэнам „Победа“ Маршала Савецкага Саюза СТАЛІНА Іосіфа Вісарыёнавіча

За выключныя заслугі ў арганізацыі ўсіх узброеных сіл Савецкага Саюза і умелае кіраўніцтва імі ў Вялікай Айчынай вайне, якая закончылася поўнай перамогай над гітлераўскай Германіяй, узнагародзіць

Ордэн «Победа»
 Маршала Савецкага Саюза Сталіна Іосіфа Вісарыёнавіча.
 Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР М. КАЛІНІН.
 Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР А. ГОРКІН.
 Масква, Крэмль.
 26 чэрвеня 1945 года.

Святочныя канцэрты

2-га ліпеня для грамадскаці Мінска, а 3-га ліпеня для дэлегатаў сесіі Вярхоўнага Савета Беларускай ССР будуць арганізаваны вялікія святочныя канцэрты. У двух гэтых вечарох прымуць удзел лепшыя сілы Беларускага Дзяржаўнага тэатра оперы і балета—Р. Млодэк, А. Арсенка, І. Балочнін, Л. Аляксеева.

Аркестр выканае сімфанічную кантату Чайкоўскага «1812 год».

Упершыню выступіць нядаўна арганізаваны квартэт цымбалістаў—у саставе І. Жыноўча, С. Навіцкага, Х. Шмелькіна і В. Самсонава. Скрыпач А. Антон і спявачка В. Мяснікова выкажуць музычныя творы пад акампаніраванне цымбальнага квартэта.

Салісты балета А. Нікалаева і С. Дрэчын пакажуць новыя харэаграфічныя нумары.

Некалькі святочных канцэртаў на гарадскіх эстрадных пляцоўках правядзе Мінскі Дом Народнай творчасці. Праграма іх рознастайная. Выступіць хор Беларускага Дзяржаўнага Універсітэта

Майстры мастацтва перад мікрафонам

Усебеларускі Радзёкамітэт разам з Саюзам савецкіх кампазітараў БССР арганізаваў цыкл музычных радыёперадач «Майстры беларускага мастацтва», прысвечаных нацыянальнаму святу—3 ліпеня.

Адбыліся творчыя канцэрты кампазітараў А. Багатырова, Я. Цікоцкага, М. Аладува, М. Чуркіна, Р. Пукста, П. Падкавырава і Д. Лукаса і майстроў-выканаўцаў Л. Александровскай, Р. Млодэк, Л. Аляксеевай, М. Дзяніскава, І. Балочніна, А. Арсенкі. З усугупным словам перад першым канцэртам выступіў Старшыня Саюза савецкіх кампазітараў БССР г. Багатыроў А. В.

У канцэртах прыняў удзел салісты Радзёкамітэта А. Бассертыны, К. Мурашка, Л. Руц'ева, М. Пігулеўскі і хор пад кіраваннем Людмілы Бэн.

Па радзіё быў перададзены мантаж оперы Я. Цікоцкага «Алеся» ў выкананні салістаў, хора і аркестра Беларускага Дзяржаўнага тэатра оперы і балета, Дыржыраваў М. Шнэйдэрман.

Кіно ў дні свята

Ва ўсіх кіно-тэатрах рэспублікі будуць праведзены кіно-фестывалі. У лютні на працягу тыдня будуць дэманстравана лепшыя карціны, якія адлюстравуюць гераічныя справы савецкага народа на фронтах Вялікай Айчынай вайны, на прадпрыемствах і ў калгасях. Сярод іх будзе новы дакументальны фільм «Вызваленне Беларусі».

У рускім тэатры БССР

Артысты Дзяржаўнага Рускага драматычнага тэатра БССР рыхтуюць вялікі святочны канцэрт, які правядуць у Гродне Гродні.

У выступленнях прымуць удзел артысты Абуховіч, Чэмерг і аркестр тэатра. У праграме—жыварыяны песні, мастацкае чытанне, музычныя нумары.

У дні свята таксама будзе паказан выдатны спектакль «Вясельнае надарожжа» Дыхавіцкага.

Выстаўка гродненскіх мастакоў

Гродненскія мастакі рыхтуюцца да гарадскай выставы, якая будзе адкрыта да Усеагульнага нацыянальнага свята—3-га ліпеня. Гарадскія пейзажы і карціны прысвечаныя двум тэмам—зверствам нямецкіх фашыстаў і гераічным эпизодам Вялікай Айчынай вайны.

Тут будуць экспаніраваны работы мастакоў Коха, Грабчыка, Дзюкі, Маркоўскага, Вішнеўскага, Казлоўскага, Папова, Фэдара і скульптара Фогельмана.

Выстаўка пазнаміць насельніцтва з новымі творамі майстроў вывучленага астацтва.

ПАЭЗІЯ БАРАЦЬБЫ І ПЕРАМОГІ

Мінула чатыры гады з тых дат, калі адначасна з першымі гарматнымі стрэламі прагучалі першыя словы паэзіі вайнага часу. Гэта быў заклік да абароны ад каварнага і лютага ворага. Мы развіталіся з мірным жыццём і ўступалі на доўгія гады ў рады змагаюся за гонар, свабоду і незалежнасць нашай Радзімы. Письменнікі ўзбройваліся вітоўкамі і новым словам. Абрисы перамогі, у якую мы верылі нашымі душами, былі яшчэ для нас не бачны. Цяпер гэтая перамога здабыта.

Нашы здабыткі

Гэта нашы цяжкія і незабыўныя стра- ты. Валоча і горка іх пераносіць, але гора не павінна засланіць нашых здабыткаў. Янка Купала пакінуў нам за час вайны невялікі зборнічак «Беларускім партызанам». У ім небагата вершаў, але кожны з іх — гэта агонь вялікага мянежніка сэрца, што так моцна любіла свой народ і так бязмежна ненавідзела ворага. Якуб Колас напісаў кнігу вершаў «Голас зямлі» і дзве паэмы: «Суд у лесе» і «Адплата». Пятрусь Броўка выдаў кнігу вершаў «Насустрач сонцу» і апублікаваў дзве лірычныя паэмы: «Беларусь» і «Ясны Кут». Аркадзь Куляшоў даў нашаму чытачу некалькі вершаў і тры паэмы: «Сцяг брыгады», «Дом № 24» і «Прыгоды чымбал». Максім Танк выпусціў вялікую эпічную паэму «Янук Сяліба» і напісаў кнігу лірычных вершаў. У 1943 годзе выйшаў з друку зборнік вершаў Пімена Панчанкі «Дарога вайны», а цяпер друкуецца новая кніга паэта «Далёкія станцыі». Максім Лужанін друкае кнігу вершаў «Шырокае поле вайны». Здаў у друку кнігу вершаў, у якую ўваходзяць таксама дзве паэмы — «Мой майстра» і «Аксанія» — Антон Вялічка.

Песня — зброя

Вайна ў першую чаргу, араумела, унесла ў нашу ідэю новую тэматыку. Радаіма, смутак аб ёй, любоў да яе, клатава аддаць за яе жыццё, не гарадзі і аёды, прыгожыя і выдатныя мясціны, Масква, Крамлёўскія зоры, Нямань, Прыпяць, Сож, Мінск і Гомель, Магілёўскае пшас і Беларускае пшас — усё гэта знайшло ў нашай паэзіі сваіх таленавітых песьняроў. Значная частка вершаў нашых паэтаў прысвечана Чырвовай Арміі і яе палкаводцу, правадару народаў, Сталіну. У гэтым раздзеле паэзіі мы маем вершы аб аддасці народа і Чырвовай Арміі, аб героях Савецкага саюза, як Даватара, Гастэла, Смалыцкаў, Кучкар Турдылеў і інш.; тут мы маем вершы аб нашых танкістах і разведчыках, аб раненым байцы і даўчыне-рэгулярнашчыні, аб мужнасці і кемнасці савецкіх воінаў. Многа і часта вельмі добрых вершаў напісана аб вялікім партызанскім руху, які ахапіў буй сабою ўсё Беларускае народ. Партызанская засада і партызанская аямлянка, стары пастух і маладая дзяўчына, стаўшая партызанкай, сяродныя барацьбы і стыхійныя мсцівыя нямецкім захопнікам, Заслонаў і бацька Мінай, Саша Тышкевіч і безліч іншых герояў, былі і жыццё, змаганне і дзейнасць партызан — усё гэта ў той ці іншай ступені знайшло сваё адлюстраванне ў нашай паэзіі. Крывёю сэрца напісаны нашыя паэмы радзі аб разбурэннях і зверствах,

Любоў і нянавісць

Аб чым-бы ні пісалі нашы паэты, іхнія паэмы і думкі былі скіраваны на адно — хутчэй даць невінага ворага і вярнуць сваёй краіне яе былое шчасце і красу. Ілі высокая савецкая патрыятызму займаюць у нашай паэзіі адно з першых месцаў. Гарачая, бязмежная любоў да радзімы вынісана ў нашай паэзіі крывёю сэрца. Яна адлюстравана ў простых, але яркіх, фізічна адчувальных вобраззах. І кожны паэт выказаў сваё замяшчэнне да радзімы па-свойму. У лірыцы Якуба Коласа малюнк любай Беларусі напісаны тонкімі акаваральнымі фарбамі. У паэме Пятруся Броўкі «Беларусь», а таксама ў яго іншых творах мы накрэслены яркімі каларытнымі малякмі. У вершах і паэмах Аркадзя Куляшова Беларусь паўстае як чудля лірычная песня. У паэме «Янук Сяліба» Максім Танк расказвае пра яе ў суровых эпічных тонах. Любоў да радзімы, выражана ў нашай паэзіі, не абстрактная. Яна звязана з тымі мясцінамі, дзе чалавек радзіўся, рабіў свае першыя крокі, жыў і тварыў дзеля добра ўсяго савецкага народа. Яна мацнейшая нават за само жыццё чалавека. Гэта думка добра выказана ў Аркадзя Куляшова ў яго вершы «Над брацкай магілай». На Паўночным захадзе, каля вёскі Лажыны, байца хавае сваіх забітых сяброў-беларусаў. Здавалася-б, што мёртвым цяпер усё роўна. Аднак: «Хочь прымае іх гэта зямля, як сямую сваю, шчыра, Але врасць іх вочы хочь жменьку вельскага жвіру». Любоў да савецкай Радзімы, выразана ў нашай паэзіі ў замілаванні чалавекі да сваіх родных мясцін, не мае ў сабе ні цешы

Мы маем права і павінны падлічыць нашы страты і нашы здабыткі. Беларускія письменнікі ваявалі супраць нямецкіх акупантаў у радах Чырвовай арміі і ў партызанскіх атрадах, яны змагаліся супраць азварага ворага штыком і словам, прам і куляй. Некаторыя з іх палі на ратных палях, некаторыя навікі адшлі ад нас, знябытыя суровымі нягодамі вайны. Сярод нас няма карыфея паэзіі Лікі Купала, класіка нашай літаратуры Змітрака Бядулі, вялікага пісьменніка сучаснасці Кузьмы Чорнага.

Невялікі, але цікавы і змястоўны зборнічак вершаў «Гартаванне» выпусціў Цімох Крыско, які пасля гэтага напісаў лірычную паэму «Поўдзень» і рад вершаў. Нядаўна выйшла з друку зборнікі вершаў Анатоля Астрэйкі «Крамлёўскія зоры» і Эды Агняцвет «Край мой родны». У 1944 г. выйшаў зборнік вершаў Міхаса Машары пад назвай «Беларусь». Падрыхтавала да друку кнігу вершаў «Світанне» наша старэйшая паэтка Канстанцыя Буйло. Рыхтуюць свае зборнікі маладыя паэты Таўлай, Кірзенка, Гамолка. Я не называю тут твораў Кузьмы Чорнага, Кандрата Крапіны, Міхаса Лынькова, Алеса Кучара, Міхаса Клімковіча, Лы Гурскага, Віталія Вольскага, Алеса Якімовіча і іншых празаікаў і драматургаў, наколькі разгляд іх не ўваходзіць у мае задачы. Я не маю таксама магчымасці, ды і не стаюлю сабе за мэту — даваць падрабязны агляд усіх пералічаных твораў. Мне хочацца вызначыць тое асноўнае і агульнае, што пры ўсіх асаблівасцях, уласцівых кожнаму паэту, аб'ядноўвае нашу паэзію ў адно цэлае, як паэзію Вялікай Айчыннай вайны і перамогі.

учыненых нямецкімі барбарамі на беларускую зямлі. Бяздомны і асрачаны дзеці, адзінокая маці, паланікі, сялянскі лагер у лесе, могілкі, узрытыя нямецкімі бомбамі, зверствы немцаў у Трысцяніцы, попелішчы і руіны нашых гарадоў і сёл — як свеідкі нечуваных злачынстваў гітлераўскіх людоедаў, устаюць з балонах суровых кніг беларускай паэзіі. Есць у нашай паэзіі і вершы, напісаныя нібы на тэмы, далёкія ад вайны. Гэта — лес, крывіца, сустрэча ў Іране з бязрай, зубры Беларэжы, журавы, якія ляцяць з выраю, і калодзежны журавель, прыкты да зямлі, Ардабальскі перавал і Беларускае ваззал у Маскве, жаўрачак і сінія касачы і інш. падобныя тэмы. Але і ў гэтых вершах чутца подых нашых ваянных дзён. У іх дыша та-ж страўць барацьбы, што і ў вершах, напісаных на непасрэднае ваяннае тэмы. Можна смела сказаць, што тэматыка беларускай паэзіі часу Айчыннай вайны — гэта досыць поўны ланцукі імкненняў і надзей. Справа іншая, што не кожная тэма знайшла сваё вартэе выражэнне, але яна так ці іначай закрунута ў беларускую паэзіі. Горыч алыходу і часовых нядач, радасць наступлення і звароту на радзіму; няўтоўнае смага адбудовы, ярасць барацьбы і шчасце перамогі, шчасце творага жыцця — воль тэмы паэзіі, якія даюць эмацыянальную колеру нашай савецкай паэзіі.

нацыянальнай абмежаванасці. Савецкія патрыяты, выхаваныя Леніным — Сталіным у духу нацыянальнай гордасці, спалучаюць гэтае пачуццё з пачуццём непарушнай дружбы народаў Савецкага Саюза. Стаўляюцца дружба народаў знайшла ў нашай паэзіі сваё адлюстраванне і ў непасрэдным яе выражэнні і праз паказ гераязма братніх народаў, прыроды іхніх краін і іхняй дапамогі Беларускаму народу. Такімі з'яўляюцца вершы Панчанкі «Бацьку, які першым уступіў на беларускую зямлю», верш Эды Агняцвет, прысвечаны герою узбэскага народа Кучкару Турдылеву, верш Броўкі «Каўказ», Якуба Коласа «Чымган» і інш. Савецкі патрыятызм знаходзіць сваё надзвычайнае выражэнне ў палітычна-маральнай аддасці народа. Перад абліччам грознай небяспекі, якім з'явілася няшчасце гітлераўскіх захопнікаў, савецкі народ шчыра агуртаваўся навакол сваёй партыі і правадара. Мудрае народнае выслоўе: адна за ўсіх і ўсе за аднаго — стала дэвізам нашых дзён. Кіруючыя ўсёй сваёй істотай сваю брытку аддасць, прасія савецкія людзі, як ляснік і ляснічыха ў паэме Куляшова «Сцяг брыгады», мужна хаваюць ад немцаў савецкіх байцоў, выраўняючы іх у дарогу, як родных сыноў, перавозіць іх у лодках праз рэчку, хоць за гэта ім нагарае кара смерці. З гэтым-жа пачуццём узвямэй прычэраці селяны ў вершы Пімена Панчанкі аддэ савецкаму разведчыку сваёго імя, чужадавага ўласнай рукою.

З надзвычайнай лірычнай цэльнасцю перадае высокае пачуццё чалавечасці Пятрусь Броўка ў паэме «Ясны Кут». У аруйнаваным бязлюдным мялес вер-

таецца дзед-партызан, рапены баец і дзяўчына з нямецкага палону. Утраіны пачынаюць адбудову калгаса. І першая думка ў іх аб тых, што яшчэ ідуць дарогамі вайны альбо пакуючы ў нямецкім палоне. Яны збіраюць кветкі і ставяць іх на акно, каб яны былі ім маяком:

«Каб гарэлі яны аганькамі,
Каб-жа кожны, дамоў ідучы,
Бачыў днём іх і позна ўначы».

Да гэтага-ж заклікае і Максім Лужанін, калі гаворыць пра байца, што мае вярнуцца з вайсковага шпіталю на пабыўку:

Заваяў яго ў дом свой і ежу пастаў,
Пайку хлеба пакрой палалам.
Хай не ломіцца стол пад раскошаю
страў,

Абы ветласць у хаце была.
Еднасьць савецкага народа, пачуццё ўзвямэй сардэчнасці, як адно з правуленнаў савецкага патрыятызму, мае, араумела, і сваю процілегласць — лютоў нянавісць да ворага. Я ўжо казаў вышэй аб зварушлівай сардэчнасці лясніка і ляснічыхі да савецкіх байцоў у паэме А. Куляшова «Сцяг брыгады». У той-жа паэме ёсць і процілегласць гэтаму. Жэніцца нямецкі прыслугаў Мядзведскі, і воль:

«На вяселлі іграць гарманіст
Не агадзіўся, і вёска
Аб'явіла таксама байкот—
Пуста ў хаце,
Ад бацькоў адвараўся народ,
Ад сьвагоў і ад сьваццяў».

Гэта халодная адчуванасць хутка перарастае ў гарачую нянавісць і неўзабаве «грымуў стрэл па ідуць».

Сьвятое пачуццё нянавісці да ворага з асаблівай сілай выказаў вялікі патрыёт Янка Купала ў вершы «Беларускім партызанам»:

Партызаны, партызаны,
Беларускія сыны!
За нявольна, за кайданы
Рэжыя гітлераў паганых,
Каб не ўскрэслі веі яны!

Палкаў нянавісцю і гневам супраць нямецкіх акупантаў і іх прыслугаўкаў прызваны паэмы Я. Коласа «Суд у лесе», «Адплата» і многія яго вершы. «Не плач, зямлі! Народ мой, не тужы!

Вышэй зямлі сваю сякеру!
За здзек, за кроў, за грабніжы—
На Гітлера, на звера!»
Таварш Сталін нас вучыць, што
смельга перамагчы ворага, не навучыў-

Вялікае змаганне

Паказваючы барацьбу савецкага народа супраць нямецкіх акупантаў, беларускія паэты, верныя праўдзе жыцця, не маглі і не абшлі маўчымым суровым умоў гэтага змагання і тых выпрабаваньняў, якія выпалі на долю нашага народа.

Былі першыя дні вайны. Ад нечаканай нямецкай навалы савецкія людзі ішлі на ўсход, і здавалася, як гавораць Максім Лужанін,

«Каржаватнымі нагамі,
Карніне выраваўшы з зямлі,
Лясы пайшлі ўслед за намі
І ўслед нам рэкі пайшлі».

Пакінуўшы ўсе свае набыткі, савецкія людзі неслі ў сваіх сэрцах вобразы роднай краіны, як той музыка з паэмы Куляшова «Сцяг брыгады»:

«А краіну сваю, без якой
Жыць не мог, край вялікі,
Захапіў у дарогу з сабой,
Умсьціў ён у сэрцы музыкі».

І адразу-ж у першыя дні нямецкага нашествия пачалася лютая барацьба з акупантамі.

«Яны вывоўзалі за балку
З гармат прытоеным агнём,
Як падаткнула ты запалку
Пад наш стары, цярплівы дом».

Так паказвае пачатак гэтай барацьбы М. Лужанін. У вершах Пімена Панчанкі «Гак пачынаецца народны гняў», «Пачыстнак», «Саша» дадзены паказ далейшага разгортвання і нарастання народнай барацьбы. Нарэшце, у паэме Якуба Коласа «Суд у лесе» мы маем ужо разгорнутую дзейнасць партызанскага атраду. І гэты матыв — адступленне, падатку, разгортвання і ўсё далейшага і далейшага нарастання барацьбы з нямецкімі захопнікамі, умовы гэтай барацьбы ў кожнага паэта. Умовы гэтай барацьбы нальчаныя цяжкімі. Яна не абыходзіцца без вялікіх афяр. У паэме Максіма Танка Янук Сяліба трапіць самых дарогіх людзей, але гэта не спыняе яго ў вершы Панчанкі «Начны мошпеч» пёт Адам Краўчук вымушаны бомбаць родны горад, і ён сумленна выконвае загады. У другім вершы таго-ж Панчанкі «Кургань», байца, чакваючы ў сем гадзін атакі, уседзямляюць, што да восьмай гадзіны не ўсім ім дажыць, і ўсё-ж такі ўсё, як адзіны, надзімаюцца на ворага.

Пра паказ вялікіх выпрабаваньняў і суровых умоў барацьбы нашы паэты надзвычайна адолькі акрэсліць рысы мужнага загартаванага і да канца адданага свайму радзіме савецкага чалавека — байца і партызанкі.

Назломны дуж савецкага чалавека ярка паказаны ў вершы Куляшова «За лужнік». Дзеці аядомага бацькі Міная ведаюць, што яны асуджаны на смерць, без адзінага слова скаргі ці просьбы выходзяць і становяцца ад нямецкіх каронаў. Сам бацька Мінай таксама верыць, што нагарае агоням дзецім. Але ў яго хавае думачыя філы не кінуцца

Пасяджэнне ЦК КП(б)З 3 ліпеня 1941 г. у г. Лёзна. Карціна заслужанага дзеяча мастацтва БССР І. Ахрэмчыка.

шыся ненавідзець яго ўсімі сіламі душы». Імяна такую нянавісць да ворага выказае Пімен Панчанка ў вершы «Апошняя куля», дзе ён гаворыць, што, калі яго абкружаць ворагі і ў парабелуе застаецца апошняя куля, ён усумніцца аб усім, што немцам разбіта і ўкрадзена,
«І апошняю куляй, што да ўласнага сэрца прымерапа,
Я яшчэ аднаго прускага у зямлю заганю
І, стрымаўшы салдацкую клятву на пернасць,
Сваё цэла аддам і пятлі, і свінцу, і агню».

лавеку, пакалечаным і душэўна апустошаным вайной. Вялікая Айчынная вайна, вайна за прагрэс, за светлыя ідэалы чалавечства патхнае нашых мастакоў па творы, якія ўсімі сваімі вобразамі не адмаўляюць жыццё, а сьвярджаюць яго. У вершы «Перад сусьтэрчай» Пімен Панчанка піша:
«Мінаючы бары і рэкі,
З вайны мы вернемся дамоў,
Як стомленыя дрыпаскі,
Зваліўшыся пяцьсот дубоў».

Хто выйдзе цэлы, хто абрубак Паналячэ ў далёкі шлях.
І ўсё-ж усім нам будзе любя І лёгка крочыць па палях.
Вайна не можа і не вытрыць жывых пачуццяў, не апустошыць душы нашага чалавека, хоць можа і пакалечыць яго фізічна. Воль чаму ён успрымае і будзе ўспрымаць на ўсёй паўнаце ўвесь наваколны свет, усе яго аліенні, гукі і фарбы; воль чаму яму «будзе любя і лёгка крочыць па палях».

Народ бясмертны

Тэндэнцыі светлай, жыццесьвяджальнай, глыбока аптымістычнай літаратуры, якія намяціліся ў некаторых вершах і асабліва ярка выражаны ў лірычнай паэме Броўкі «Ясны Кут», мусіць быць развіты і прадсказаны. Паказ адбудовы жыцця — чарговая задача нашай паэзіі. Тыя, што загінулі на ратным полі за нашу перамогу, звартаюцца да жывых, гавораць словамі Лужаніна:

«Вяла ў жыццё дарога нас адна,
Мы разам верылі, змагаліся, любілі,
Мы дзён не дажылі, мы спраў не да-раблілі,
Дык вы, адпомсціўшы, зрабіце ўсё за нас».

Савецкія людзі змагаюцца супраць смерці і паміраюць за жыццё, за яго неперарывнасць і бесканечнасць, за яго далейшы росквіт. Чалавек можа загінуць, але народ бясмертны. Жыццё, яго традыцыі і запаведы перадаюцца з пакалення ў пакаленне, яны не гінуць. Савецкі народ, твораць вялікую сучаснасць, нястомна дбаючы пра будучыню, завесды высока шаніў славу мінулага. Калі-ж нямецкія вылюдкі насмяляцца з нашай нацыянальнай чэсці, апанганілі нашы сьвятыні, — наша мінулае стала нам шчыра даражымым. Слаўная спадчына нашых продкаў, традыцыі мінулага ажыл і набылі новае значэнне ў рэчыннасці і ў паэзіі. Пімен Панчанка піша:

«І легенды лнаюць над роднай зямлёй,
Што адважны Гаркуша
Драпейнікаў глушыць,
Што Кастусь Каліноўскі выходзіць на бой...»

І калі ў Панчанкі Кастусь Каліноўскі «выходзіць на бой» яшчэ толькі ў легендах, дык у Пятруся Броўкі ён ужо выступае ў вобразе рэальнага партызана. Так лучацца мінулае з сучасным, працягваючы свае традыцыі ў будучыню.

У нашай паэзіі няма рулівых згадак пра будучыню. Мы змагаемся не толькі за наша сённяшняе, мы дбаем пра будучыню, пра наступныя пакаленні. У вер-

шы «Байцам-беларусам» Пятрусь Броўка гаворыць, што нішто не заглушыць боль яго душы, пакуль ён не вернецца на радзіму і не перадасць усіх здабыткаў у спадчыну сыну.
Шануючы сваё мінулае, мы рупімся перадаць у спадчыну наступным пакаленням і нашы матэрыяльныя здабыткі, і нашы думы, і нашы традыцыі.
«Калі ты мне дзіцёнкам жыццё ўпрыгожыш,
Дык уцешнай дзівункаю хату сагрэй,
Дай ёй светлыя косы, як спелае збожжа,
І на асьням аблічы валашкі вачэй,
Каб падобнай была і па гордасці гэткай,
Як і тыя з яе незнаёмых сяцёр,
Што ўзрывалі чыгунку, хадзілі ў разведку і шпаллі ў лясках партызанскі касцёр».

Твораць сучаснасць, паміраючы за яе ў баях, людзі дбаюць аб сваім бясмерці ў наступных пакаленнях. Аснова гэтага бясмерця — радзіма і яе найміручэй народ. У выдатнай паэме Максіма Танка «Янук Сяліба» гэтай думка надзвычай ярка выражана ў легензе пра музыку. Жыў на Палесці музыкант Кулік, якога ўпадабаў і бог і чорт. Запамручыўся за яго, яны праналавілі музыка выбіраць, куды пайсці — у рай ці ў пекла. Музыка ўспоміў родны край, паправіў ласці, патужаў струны і пайшоў на сваё Палесце. Па яго паласла смерць.
І воль, як ценя, брыдзе яна,
Пільнуючы, ці скоро ўжо канец
Віселлям, хрэсьбінам: І кожны раз
Пятаецца ў карчым—А не пара
Табе на неба? — Не, воль паглядзі:
Яшчэ не бачу ў хмельнай чарцы дыя,
І пэўна век музыка будзе жыць
Сябрам на радасць і на славу нам».

Да росквіту і славы

Вучыне таварыша Сталіна аб бясмерці народа складае аснову філасофіі нашай паэзіі. Я не хачу гэтым сказаць, што наша паэзія цалкам узнялася да вялікіх філасофскіх абгульненняў. Мы перажываем велізарнейшыя падзеі, грымзкая практыка і дзейнасць нашага народа — неаддмыныя, і даць ім філасофскае абгульненне ў творчасці таго ці іншага паэта — рэч не такая проста. Воль чаму многія вершы не ставяць яшчэ на ўзроўні гэтай практыкі. Але цалкам узятая, наша паэзія ў яе лепшых узорах у значнай ступені адлюстравала вялікія падзеі вайны і так крывічэй імкненца даць ім пэўнае сваё абгульненне. Тэматычна яна закрунала амаль усе з'явы і падзеі апошніх год. Ідэяна яна імячына высокім савецкім патрыятызмам, які знайшоў сваё праўленне ў любоўці да радзімы, у аддасці і друж-

бе народа, у лютой нянавісці да ворага, у самаафярнай барацьбе супраць нямецкіх захопнікаў. Імкнучыся даць наасобным фактам і з'явам сваё абгульненне, яна стаіць на грунце філасофіі глыбокага аптымізму, веры ў жыццё, ў бясмерце народа. Такім чынам, з'яўляючыся паэзіяй барацьбы за чэсць, свабоду і незалежнасць савецкага народа, яна з'яўляецца і паэзіяй перамогі — і не толькі таму, што ў ёй закрунута тэма нашай ваяннай перамогі, а яшчэ і таму, што яна па сваіх ідэях з'яўляецца паэзіяй перамогі жыцця, над смерцю, паэзіяй перамогі светлага, гуманнага, явчтку над чорным, чалавечна-вясцімім цемрашальствам гітлераўцаў. Развіваючы гэты светлы пачатак, паэзія мусіла і працавітага беларускага народа вольце да асаго вышэйшага росквіту і славы.

ПЯТРО ГЛЕБКА.

